

**КІНОДОКУМЕНТИ ЦДКФФА УКРАЇНИ ім. Г. С. ПШЕНИЧНОГО ЯК
ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ЖИТОМИРСЬКО-
ВІННИЦЬКОГО РЕГІОНУ В ПЕРІОД НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ**

Серед джерельної бази вітчизняних архівів, у якій відображена історія України періоду Другої світової війни, необхідно звернути увагу на кінодокументи Центрального державного кінофотофоноархіву України ім. Г. С. Пшеничного (ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного). Частина з них характеризує становище окремих регіонів, зокрема Житомирсько-Вінницького (генерального округу Житомир), за часів нацистського окупаційного режиму.

Не вдаючись до видової деталізації, у рамках регіональної проблематики – нацистського окупаційного режиму на території Житомирсько-Вінницького регіону – залежно від походження пропонуємо виділи дві групи кінодокументів ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного: радянські та німецькі (трофейні). У межах першої групи необхідно диференціювати підгрупи кінодокументів, які відображають діяльність комуністичного партизанського руху, та кіноматеріали, що засвідчують злочинні дії нацистського режиму, у першу чергу руйнацію міст регіону.

Як радянські, так і німецькі кінодокументи ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного – це передусім ідеологічні матеріали, поява яких зумовлювалася відповідними органами пропаганди. Проте, незважаючи на «заідеологізованість і цензурні табу, у кінодокументах фіксувалися фрагменти реального життя. Нехай не в усій його суперечливій складності й повноті, – та все ж справжнє, а не змальоване уявою митця» [11, с. 5]. Вони, таким чином, візуалізують окремі трагічні сторінки вітчизняної історії періоду війни.

Підгрупа радянських кінодокументів, яка засвідчує діяльність комуністичного руху опору в регіоні, включає не менше, ніж три тематичні

збірники кіносюжетів [3; 4; 5] та кінофільм «Битва за нашу Радянську Україну» [2], підготовлені Центральною та Українською студіями кінохроніки впродовж 1943 р. Кінофільм «Битва за нашу Радянську Україну», художнім керівником якого виступив О. Довженко, на відміну від німих кіносюжетів, представлений у звуковому російськомовному варіанті. Разом з діями різних партизанських загонів та з'єднань на територіях північної частини Житомирської області України та Поліської області Білорусі по протистоянню німцям, їх бойовими рейдами тощо, у кінодокументах підгрупи показані контакти червоних партизанів з місцевим населенням.

Друга підгрупа радянських кінодокументів ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, які свідчать про злочини нацистського окупаційного режиму в регіоні, включає кілька кіносюжетів Центральної студії кінохроніки [6; 7; 10] та 1-й номер кіножурналу «Радянська Україна» за 1944 р. виробництва Української студії кінохроніки [1]. Час їх виготовлення – 1941–1944 рр. Серед зруйнованих у результаті бойових дій та нацистського окупаційного режиму міст краю, до яких вступають регулярні частини Червоної армії, фігурують Житомир, Бердичів, Малин. Кіносюжет «Зруйнування Житомира» відображає картину руйнації міста німецькою авіацією ще у середині 1941 р. [10].

Важливе значення для дослідження становища загарбаної нацистами території України, зокрема у рамках пропагандистських заходів окупантів серед місцевого населення, є трофейна німецька кінохроніка ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного. До фондів архіву вона була передана впродовж 1943–1947 рр. обласними конторами радянського Головкинопрокату; а до 1998 р. – перебувала на секретному зберіганні [11, с. 9].

Серед різних видів німецьких кінодокументів ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного дві одиниці зберігання тематично стосуються Житомирсько-Вінницького регіону періоду нацистської окупації. Це: німецький тижневий огляд (кіножурнал № 594), у якому, окрім іншого, демонструється відкриття сільськогосподарської виставки у м. Радомишль на Житомирщині [9], та кіносюжет про розкопки й ексгумацію жертв масових страт радянського НКВС

кінця 1930-х рр. у м. Вінниці [8]. Обидва зразки кінохроніки – звукові україномовні стрічки виробництва німецьких кіностудій ЦФО та УФА.

Будучи ідеологічним матеріалом, кінохроніка і про відкриття сільськогосподарської виставки у Радомишлі, і про розкопки жертв вінницького НКВС у першу чергу цінна не стільки фактичним змістовим наповненням, скільки пропагандистським підходом нацистів. Адже, у першому випадку місцевому населенню потрібно було показати «нові шляхи до поліпшення сільського господарства в різних його ділянках» під німецьким керівництвом, а в другому – кінохроніка, поряд з пресою та радіо, мала стати одним із засобів впливу на українців під час широкої антирадянської пропагандистської кампанії нацистів у другій половині 1943 р.

Отже, певне значення для вивчення історії Житомирсько-Вінницького регіону періоду 1941–1944 рр. мають радянські та німецькі (трофейні) кінодокументи ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного. Вони дозволяють візуалізувати деякі сюжети життя місцевого населення та звернути увагу на пропагандистські заходи, зокрема нацистські, на окупованій території.

Список використаних джерел та літератури:

1. Центральний державний кінофотофоноархів України ім. Г. С. Пшеничного (далі – ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного). – Арх. № 146.
2. ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного. – Арх. № 592.
3. ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного. – Арх. № 2057.
4. ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного. – Арх. № 2060.
5. ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного. – Арх. № 2180.
6. ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного. – Арх. № 2202.
7. ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного. – Арх. № 2216.
8. ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного. – Арх. № 3255.
9. ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного. – Арх. № 3273.
10. ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного. – Арх. № 5417.
11. Україна і Друга світова війна : кінолітопис : анотований каталог кіножурналів, документальних фільмів, кіносюжетів, спецвипусків : 1939–1945 / [упоряд. Т. Ємельянова]. – К., 2005. – 201 с.